

Eesti erakondade valimislubadused riigikaitse osas

Jaanuar 2011

Martin Hurt

2011 on valimiste aasta ja riigikaitse ei ole õnneks teema, mis köidaks valijate ja erakondade tähelepanu suuremal määral. Just nimelt õnneks, sest oleks kahetsusväärne kui riigi julgeolekut arutataks seoses korraliste valimistega ja mitte siis, kui valitsuse või riigikogu ette on jõudnud mõni riigikaitse põhiolenumust puudutav strateegilist laadi dokument. Seevastu arutatakse valimiste eel küsimusi nagu haridust, tööpuudust ja majandust. Seejuures on igal uuel ideel või initsiatiivi oma hinnalipik. Kas Eesti riigieelarvesse on lisaraha kuskilt tulemas? Tõenäoliselt mitte. Eesti majandus on küll taas tõusuteel, kuid majanduskasvust üksi ei piisa, et rahastada kõiki initsiatiive Eestis elavate inimeste heaolu suurendamiseks. Mida siis teha? Kas tõhustada olemasolevat tegevust, st saavutada rahaline kokkuvõide ja suunata vabanenud summad mõnda teise valdkonda uute ideede elluviimiseks või hoopis panna olemasolevad ressursid (raha ja personal) tööle selliselt, et saavutatav tulem suureneb valdkonnasiseselt?

Riigikaitsele kulub 2011 ca 280 mln EUR (ca 4,4 mld kr), mis moodustab riigieelarvest ca 5%. See on küllaltki arvestatav osa riigieelarvest. Mida siis erakonnad kavandavad võrreldes senitehtuga? Millises suunas tuleks perioodil 2011-2015 riigikaitset arendada ja millised konkreetsed eesmärgid saavutada?

Üldiselt on erakondade riigikaitsealased eesmärgid suhteliselt vaimuvaesed. Valimisprogrammides sisalduvad julgeoleku- ja kaitsepoliitikat puudutavad peatükid võib sisult ja kvaliteedilt jagada kaheks: osad on täpselt sõnastatud ja sisaldavad hinnatavaid eesmärke, teised on väga üldiselt sõnastatud ja deklaratiivset laadi, millest on raske välja lugeda seda, mida kaitseministri portfelli saanud erakond teha kavatseb. Silma paistab ka mitme erakonna suutlikkus määratleda teiste erakondade initsiatiivid, mille suhtes nad ise on negatiivselt meelestatud, kuid millele nad konstruktiivseid ideid asemele ei paku.

Peamised küsimused

Valik olulisemaid küsimusi ja aktuaalseid teemasid.

1. 2% SKP-st riigikaitsele

Sarnaselt viimase 12 aastaga on suurematel erakondadel jätkuvalt kindel poliitiline tahe tõsta riigikaitse rahastamine 2%-le SKP-st. Seejuures nimetab kaks erakonda ka tähtaega (Isamaa ja Res Publica Liit ja Eesti Reformierakond vastavalt 2012 ja 2014). Eesti Keskerakond ja Erakond Eestimaa Rohelised ei soovi endiselt anda eesmärgile täpsemalt ajalist konkreetsust. Eestimaa Rahvaliidu ja Sotsiaaldemokraatliku Erakonna valimisprogrammid ei käsitle riigikaitse rahastamist sisuliselt.

2. Ajateenistus

Ajateenistuse osas on erakonnad mõneti erineval arvamusel. Ükski erakond ei soovi otsesõnu ajateenistusest loobuda, kuid ajateenistuse eesmärgi ja kestvuse osas, samuti selle läbimise kohustuslikkuse või vabatahtlikkuse osas, lähevad seisukohad ideoloogilises mõttes lahku:

- I. Eesti Reformierakond soovib lühendada ajateenistuse kestvust ja näeb ajateenistust eelkõige kui värbamisvälja, kust värvata tulevase kaadrikaitsevaelasi ning vahendit, mille kaudu suurendada rahva kaitsetahet.

- II. Eesti Keskerakond, Erakond Eestimaa Rohelised, Isamaa ja Res Publica Liit, Eestimaa Rahvaliid ning Sotsiaaldemokraatlik Erakond toetavad üldise ajateenistuse jätkumist praegusel kujul rõhutades selle väärtust reservil põhineva kaitseväe mehitamisel.

Reformierakond ja Sotsiaaldemokraatlik Erakond (mõlemad liberaalse suunitlusega) eelistavad ajateenistusse kutsuda eelkõige vabatahtlikke.

3. Põhiseaduse muutmine

Erakonnad suhtuvad erinevalt Vabariigi Presidendi poolt algatatud ja Riigikogu menetluses olevasse põhiseaduse muudatuseelnõusse, mille eesmärk on korrastada riigikaitse juhtimist ning tugevdada tsiviilkontrolli kaitseväe üle. Reformierakond ning Isamaa ja Res Publica Liit toetavad muudatust, Keskerakond ja Rahvaliid on eelnõu vastu. Sotsiaaldemokraadid ja rohelistes hääletasid 2008. aastal eelnõu poolt, kuigi erakonnad ei ole nüüd pidanud vajalikuks käsitleda põhiseaduse muudatust valimiste eel. Eelnõu ise on oluline, kuna loob eeldused riigikaitse juhtimise korrastamiseks ja laiapõhjalise riigikaitsekäsitluse juurutamiseks.

4. Laiapõhjaline riigikaitse

Laiapõhjalise riigikaitsekäsitluse kohaselt ei tegele riigikaitsega üksnes kaitseministeeriumi valitsemisala, vaid ka teised ministeeriumid ja tsiviilsektor. Terve riik peab teadma mida teha kriisi- ja sõjaolukorras. Kui viimased 20 aastat on laiapõhjalist riigikaitsekäsitlust või totaalkaitset arendatud vaid erinevates dokumentides ilma muu sisulise tegevuseta, siis nüüd nimetavad mitmed erakonnad seda oma programmides (Eestimaa Rohelised, Isamaa ja Res Publica Liit, Rahvaliid, Reformierakond). Programmides nähakse ette õigusruumi kaasajastamist ja ametkondade koostöö arendamist.

5. Küberkaitse

Eesti Reformierakond, Isamaa ja Res Publica Liit ning Eestimaa Rohelised tõstavad esile küberjulgeolekuküsimused ning peavad oluliseks küberkaitsealase tegevuse tõhustamist nii siseriiklikult ja kui ka rahvusvaheliselt. Erakonnad leiavad, et Eesti peab jätkuvalt olema aktiivne ja hoidma initsiatiivi küberjulgeolekuküsimustes läbi NATO küberkaitse kompetentsikeskuse, küberkaitseliidu ja kaitseväe vastava väljaõppe. Keskerakond liigitab võitluse küberkuritegevusega oma prioriteetide hulka siseturvalisuse peatükis.

6. Investeeringud Ämari lennubaasi ja Jägala sõjaväelinnakusse

Suurimate infrastruktuuriprojektidena tahetakse viia lõpule Ämari lennubaasi investeeringud ning alustada Jägala sõjaväelinnaku ehitust (Reformierakond ning Isamaa ja Res Publica Liit).

7. Välismissioonidel osalenute rehabilitatsioon

Sotsiaaldemokraadid lubavad välismissioonide veteranide staatust ja sotsiaalset kaitset reguleerivat seadust, Reformierakond strateegiat välismissioonidel osalenute kodanikuühiskonda taastamiseks.

Muud huvitavamad, eelpool loetlemata eesmärgid erakondade programmidest

Eesti Keskerakond

Programm sisaldab nii üldisemaid hoiakuid kui ka konkreetseid eesmäärke kuni aastani 2015. Eesti peab üles ehitama usutava esmase iseseisva kaitsevõime kaitsmaks agressiooni korral riiki kuni liitlasvägede saabumiseni. Eesti peab vastavuses rahvusvahelise õigusega jätkuvalt jõukohaselt panustama NATO sõjalistesse operatsioonidesse ja kollektiivkaitsesse. Erakond ei toeta Kaitseministeeriumi ja Kaitseväge Peastaabi ühendamist.

Eesti Reformierakond

Võrreldes teiste erakondade programmidega on Eesti Reformierakonna riigikaitset puudutavad eesmärgid silmapaistvalt asjatundlikult koostatud, konkreetse iseloomuga ja realistlikult saavutatavad.

Mainimist väärib erakonna eesmärk lõpetada riiklike lennubahendite ja laevade ressursi killustatus erinevate asutuste vahel ning luua alus militaar- ja päästeteenistuse võimete koostoimeks. Erakond soovib hoida rahvusvahelistel missioonidel osalemist senisel tasemel, samas mitmekesisdades seda võimete ja geograafia osas. Koos sõjaliste missioonide planeerimise ja läbiviimisega soovib erakond arendada ka tsiviilmissioonidesse panustamise võimekus.

Erakond Eestimaa Rohelised

Ka Eestimaa Roheliste valimisprogrammi kaitse- ja julgeolekupoliitika osa on võrreldes mitme teise erakonnaga põhjalik ja annab selge ülevaate erakonna põhilistest ideoloogilistest seisukohtadest. Perioodil 2011-2014 soovib erakond sõlmida erakondadeülese kokkuleppe riigikaitse ja julgeolekupoliitika põhilistes küsimustes ning luua riiklik kriisikeskus, mille rolliks on tervikliku ohupildi koostamine ning kriiside ennetamine ja laiapõhjaline maandamine.

Erakond rõhub võrreldes teiste erakondadega veidi enam vajadusele näha NATO liikmelisust ühe vahendina kaitse- ja julgeolekupoliitika eesmärkide saavutamiseks. Erakond esmatähtsustab iseseisva kaitsevõime arendamist ja näeb rahvusvahelist missioonivõimekust ja koostöö arendamist eelkõige sellistes vormides, mis ühtlasi tugevdavad iseseisvat kaitsevõimet.

Isamaa ja Res Publica Liit

Programm on konkreetne ja keskendub kõige olulisemale (eelpool loetletud). Lisaks soovib erakond tagada Kaitseleidule stabiilse arengu ja kindla osa kaitse-eelarvest sarnaselt möödunud valitsemisperioodi eesmärkidega.

Sotsiaaldemokraatlik Erakond

Sotsiaaldemokraatide arvates peab kaitseväge tase olema selline, et 10% kaitsevæelastest saaks pidevalt olla välismissioonidel. Erakond lubab tõsta kaitsevæelaste haridustaset läbi uue riikliku motivatsioonisüsteemi.

Eestimaa Rahvaliid

Eestimaa Rahvaliidul puuduvad konkreetset eesmärgid järgmiseks valitsemisperioodiks. Erinevalt teistest erakondadest peab Rahvaliid vajalikuks märkida, et erakond vastustab sõjaliste välisoperatsioonide paisutamist.

Millest siis ei räägita?

Vaatamata Eesti senistele kaotustele ei arutata valimiste eel Eesti osalemist Afganistani rahutagamissioonil. Üksnes Erakond Eestimaa Rohelised mainib, et Eesti peab jätkama enesele seni võetud liitlaskohustuste täitmist NATO missioonides Afganistanis. Võrreldes nt Hollandiga, mille valitsus astus tagasi riigi osalemise tõttu Afganistani missioonil, on see märkimisväärne. Seega võib järeldada, et Eesti elanike valulävi on suhteliselt kõrge.

Kokkuvõte

Kõige olulisemateks teemadeks kujunevad sõjalise riigikaitse rahastamine tasemel 2% SKP-st, (selles osas erakondade vahel tegelikult erimeelsusi ei ole), ajateenistus (selle kohustuslikkus/vabatahtlikkus, kestus ning roll/ülesanded), põhiseaduse muutmine ja laiapõhjaline riigikaitsekäsitlus. Kui kahe esimesena mainitud teema ümber suuremaid arutelusid lähiajal tõenäoliselt ei teki, siis põhiseaduse muutmine ning sellele järgnev käsuaehela korrastamine ning laiapõhjaline riigikaitsekäsitlus kujutavad keerukamaid teemasid, mille ümber on oodata rohkem debatte.

Sõjalise riigikaitse rahastamine tasemel 2% SKP-st tooks küll juurde vajalikku lisaressurssi, kuid hiljem kui kehtiv sõjalise kaitse arengukava 2009-2018 seda ette näeb. Seega nihkub arenguvakavas püstitatud ülesannete täitmine mõnevõrra edasi. Seda oleks osaliselt võimalik kompenseerida tulenevalt põhiseaduse muudatusest, juhul kui selle tulemusena tekib võimalus korrastada praegu segast ja dubleerivat juhtimissüsteemi ning suunata vabanevad vahendid põhitegevusele, et saavutada seda, mida inglise keeles nimetatakse *more bang for the bucks*.